

НАБУТТЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДИТИНОЮ ACQUIRING THE INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS BY A CHILD

Чомахашвілі О.Ш.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач сектору комерційних позначень
відділу промислової власності
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України*

Стаття присвячена вивченню права інтелектуальної власності, суть якого становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та майнові права інтелектуальної власності, зміст яких вивчається стосовно дитини. Правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Зроблено огляд відомих та видатних винаходів, які здійснили діти. Розглядається можливість підтримки дитячого винахідництва державою. Обґрунтовується значення постійної підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності та підтримки винахідництва.

Ключові слова: права дитини, винахідництво, винаходи, інтелектуальна власність.

Статья посвящена изучению права интеллектуальной собственности, суть которого составляют личные неимущественные права интеллектуальной собственности и имущественные права интеллектуальной собственности, содержание которых изучается в отношении ребенка. Правовой статус ребенка имеет лицо до достижения им совершеннолетия. Сделан обзор известных и выдающихся изобретений, которые сделали дети. Рассматривается возможность поддержки детского изобретательства государством. Обосновывается значение постоянной подготовки специалистов в сфере интеллектуальной собственности и поддержки изобретательства.

Ключевые слова: права ребенка, изобретательство, изобретения, интеллектуальная собственность.

Considering that there are many objects of intellectual property rights, but at first glance the subject of acquiring such rights can be children for inventions, musical and literary works, computer programs, rights of performers. The main issue in this topic is whether the age of the physical person plays a significant role. Consequently, the legislator does not set age requirements. A review of famous and outstanding inventions made by children was made. The possibility of supporting children's inventions by the state is considered. The importance of constant training of specialists in the field of intellectual property and support of invention is substantiated.

Key words: child rights, invention, inventions, intellectual property.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена місцем творця у створенні не тільки інтелектуальної власності як такої, але і в існуванні сфери інтелектуальної власності взагалі. Розвиток національної творчості не має перспектив, якщо немає процесу підготовки фахівців, здатних до творчої праці і автору не гарантована винагорода за його особисту творчу працю. Безумовно, це стосується усіх авторів незалежно від віку.

Нагадаємо деякі основні визначення, які важливі в контексті нашого дослідження. Так, правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. При цьому право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності.

Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається Цивільним Кодексом України та іншим законом.

Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом.

Автор – це фізична особа, творчою працею якої створений твір.

Винахідник – людина, інтелектуальною, творчою діяльністю якої створено винахід. Як автором, так і винахідником може бути фізична особа незалежно від віку. Тобто суб'єктом звернення до державного органу з метою отримання охоронного документу може бути і дитина. Адже в заявці на отримання патенту на винахід вік зазначати не треба.

Ст. 420 Цивільного Кодексу України вказує, що до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; копії даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організації мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [1].

Зважаючи на те, що об'єктів права інтелектуальної власності багато, на перший погляд, дитина може бути суб'єктом набуття таких прав на винаходи, музичні та літературні твори, комп'ютерні програми, права виконавців. Основне питання в цій тематиці полягає в тому, чи відіграє суттєву роль вік фізичної особи. Отже, законодавець не ставить вікових вимог.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» визначає об'єктами авторського права твори

у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: 1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; 3) комп'ютерні програми; 4) бази даних; 5) музичні твори з текстом і без тексту; 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; 7) аудіовізуальні твори; 8) твори образотворчого мистецтва; 9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії; 11) твори ужиткового мистецтва, зокрема твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо; 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності; 13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, й обробки фольклору, придатні для сценічного показу; 14) похідні твори; 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добром, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини; 16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів; 17) інші твори [2].

Передбачена цим Законом правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі.

Метою статті є розгляд умов, за яких дитина може набувати права інтелектуальної власності, обсягу таких прав та способів розпорядження.

Стан опрацювання. Окремі питання щодо проблематики вказаного дослідження відображено у працях вчених-цивілістів та дослідників права інтелектуальної власності, які використовувалися автором, зокрема: О. Дзери, Н. Кузнецової, О. Кохановської, О. Підпригори, О. Святоцького, Г. Андрощука, О. Голяшкіна, В. Дроб'язка, Ю. Капіці. Але окремо та комплексно дослідження питання набуття дитиною прав інтелектуальної власності здійснено не було. На нашу думку, це питання не втратить своєї актуальності.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо загально відомі факти про дітей-винахідників у світі та Україні. День дітей-винахідників (Kid Inventors Day) відзначається 17 січня. Чому саме 17 січня? У цей день народився Б. Франклін, який не тільки став після одним із найвідоміших політиків Америки, але й проявив себе і в юні роки. В 11 років Франклін сконструював ласті для рук і ніг, про що і згадав у своїй біографії.

Треба сказати, що в 1717 р. ласті не продавалися в магазинах. Їх взагалі не було. Ще Франклін відзначив тим, що неодноразово удосконалював друкарський верстат, на якому працював в друкарні. Йому на той час ще не виповнилося 18 років. Ще він запатентував крісло-гойдалку і придумав позначення полярності електричних батарей – всім нам відомі + і -.

Серед дитячих винаходів зазначають, наприклад, снігохід, пластмасовий автомобіль, льодяники від гикавки, технологію «розумний будинок», шрифт Брайля.

Сучасне телебачення істотно зобов'язане Ф. Фарнсуорт, який в 15 років представив своєму вчителю хімії проект електронної передачі зображень на великі відстані. Через 4 роки він розробив вакуумну трубку для створення зображень, в якій фосфор світився під впливом електронів. У 1927 р. він вперше здійснив передачу електронного зображення – горизонтальної лінії. До цього телебачення працювало на механічних модулях. А сам Фарнсуорт, якого вважали «божевільним генієм», став прототипом професора Х. Фарнсуорта, героя анімаційного серіалу «Футурама».

14-річний Дж. Кон розробив пристрій Good Vibrations, що дає змогу перетворювати звукові хвилі на тактильні відчуття. Так люди, що погано чують, можуть відчувати музику. Ця ідея саянула Кону в голову, коли він приклався зубами до гітари, і у 2012 р. він став переможцем конкурсу Google Science Fair.

13-річна школярка М. Кьювмен із США винайшла ліки від гикавки. Це льодяники, до складу яких входить цукор і яблучний оцет. Новинка вже отримала назву Nicciorops.

15-річний школяр С. Мулумуді надрукував на 3D-принтері чохол для iPhone, який робить зі смартфона стетоскоп – медичний інструмент для прослуховування серця та інших внутрішніх органів людини.

Здатність до оригінального творчого мислення настільки поширена, що можна стверджувати: вона властива більшості нормальних людей. Як показує світовий досвід, дитячі винаходи часто впроваджуються в практику і працюють в інтересах суспільства. Наприклад, у Варшаві (Польща) вже більше десяти років працює бюро патентів на дитячі винаходи. За цей час у бюро надійшли десятки тисяч дитячих винаходів і проектів. Деякі з них запропоновані до впровадження в практику. Актуальним та дискусійним питанням для України є цей досвід патентного відомства Польщі. Можливо, діяльність однієї громадської організації або адвокатського бюро могла б заповнити цю нішу, як інформаційну, так і практичну з надання правової допомоги.

У Нідерландах Інститут Lego активно залучає дітей як експертів, оскільки вважає дитяче креативне мислення дуже цінним для нових розробок. Останнім часом в Україні активізувалась діяльність зі стимулювання інженерної думки. На наш погляд, ця сфера є дуже перспективною у форматі виникнення і створення нових винаходів та забезпечення їх правової охорони.

Шрифт Брайля – систему рельєфно-крапкового писемності для сліпих – придумав 15-річний хлопчик Л. Брайль, який сам осліп на три роки через нещасний випадок. Луї взяв за основу метод письма опуклими буквами, придуманий В. Хауї, і поєднав його з системою надсилання відомостей у нічний час, розробленою артилерійським офіцером Ш. Барб'є. Шрифт Барб'є виглядав як пробиті в картоні отвори і був, прямо скажемо, не дуже зручним. А ось шрифтом Брайля користуються сліпі в усьому світі.

Винахідниками можуть стати і зовсім маленькі діти. Наприклад, 8-річна Аланна Майерс (штат Флорида), змучившись у перев'язувальних пунктах через збиті на асфальті коліна (наслідки катання на велосипеді), придумала засіб для безболісного зняття бинтів, що містить звичайне мило, лавандову олію і воду.

Ф. Епперсон, коли йому було 11 років, забув на вулиці склянку із содовою водою і ложкою всередині. Це сталося взимку, і вранці вміст склянки замерз. Так з'явився морожений лимонад на паличці, який Френк почав випускати вже пізніше, коли виріс і відкрив свій бізнес.

М. Лема зі Львова в 12 років придумав робота, здатного відсканувати будь-яке приміщення, заміряти площу, скласти детальний план і відправити отримані дані на комп'ютер.

Хутрянні навушники придумав 15-річний американець Ч. Грінвуд в 1973 р. Він дуже любив кататися на ковзанах, одночасно слухаючи музику, а ось шапки ненавидів. Одного разу юнак мало не відморозив собі вуха. Тоді він звернувся до своєї бабусі з проханням пришити хутро до проводів за типом навушників. Свій пристрій він назвав «захисниками вух».

У наш час 16-річний В. Хомич із Житомира придумав прилад, який блокує автомобіль із п'яним водієм.

12-річна китайка Ву Сяоне, яка дуже любила географію, винайшла годинник, що показує одночасно час у 100 країнах світу [3].

Зважаючи на те, що об'єктів права інтелектуальної власності багато, на перший погляд, дитина може бути суб'єктом набуття таких прав на винаходи, музичні та літературні твори, комп'ютерні програми, права виконавців. Основне питання в цій тематиці полягає в тому, чи відіграє суттєву роль вік фізичної особи. Отже, законодавець не ставить вікових вимог.

Зробимо огляд основних послідовних кроків щодо набуття прав інтелектуальної власності, зокрема прав промислової власності в Україні. Нас цікавлять в основному такі об'єкти права промислової власності, як винаходи, адже в основному саме про них ми говорили в статті.

Отже, особа, яка бажає одержати патент на винахід (корисну модель) і має на це право, може подати заявку на його видачу на адресу Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (далі – Укрпатент): вул. Глазунова, 1, м. Київ-42, 01601, Україна.

Вимоги до складу й оформлення матеріалів заявки, подання заявки визначаються Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та Правилами складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України № 22 від 22.01.2001 р. та зареєстрованими в Міністерстві юстиції України за № 173/5364 від 27.02.2001 р.

За дорученням заявника заявку можна подати через представника в справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) або іншу довірену особу.

Іноземні особи та особи без громадянства, які проживають чи мають постійне місцезнаходження поза межами України, реалізують свої права через представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених).

Заявка – сукупність документів, необхідних для видачі патенту. Заявка на винахід має стосуватися одного винаходу або групи винаходів, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом (вимога єдності винаходу). Заявка на корисну модель має стосуватися однієї корисної моделі. Заявка складається українською мовою й має містити: заяву про видачу патенту на винахід (корисну модель); опис винаходу (корисної моделі); формулу винаходу (корисної моделі); креслення (якщо на них є посилання в описі); реферат.

За подання заявки сплачується збір. Документ про сплату збору має надійти до Укрпатенту разом із заявкою або протягом двох місяців після дати подання заявки. Цей строк продовжується, але не більше ніж на шість місяців, якщо до його спливу буде подано клопотання про продовження строку надходження документа про сплату збору за подання заявки та сплачено відповідний збір.

Строки та порядок сплати зборів за подання заявки, а також їх розміри зазначені в Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 1716 від 23 грудня 2004 р. [4].

У цій статті ми навмисне не робимо огляду та не аналізуємо діяльність дітей у таких сферах як виконання музичних творів, вокал, написання текстів, віршів, прози тощо. Не згадуємо й про сучасні напрями діяльності дітей: комп'ютерні ігри, блогінг, програмування тощо. Залишаємо місце читачам для фантазії та віримо, що кожен згадає таких відомих дітей.

Зауважимо, що авторське право виникає з моменту оприлюднення, незалежно від державної реєстрації. Однак є можливість отримати авторське свідоцтво, для цього необхідно підготувати та подати відповідну заявку.

Висновки. Під сферою інтелектуальної власності розуміється середовище із внутрішньою єдністю, в якому здійснюється сукупність різноманітних видів творчої, інтелектуальної діяльності людини, що охоплюють різні сфери економічного та суспільного життя, унаслідок чого створюються об'єкти інте-

лектуальної власності, права на які охороняються чинним законодавством і які за своєю природою є нематеріальними.

Особливість правової складової частини питання набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності для дитини полягає в тому, що неповнолітній особі необхідна допомога батьків або інших дорослих людей. Адже винайти, створити, зобразити дитина може, а набутти правову охорону, здійснити та захистити це право практично не видається можливим. І першою перешкодою в цьому є сплата відповідних зборів та державного мита.

У світлі того, що Україна, визначаючи свій вектор подальшого економічного розвитку в сучасному геоекономічному просторі у жорстких умовах ринкової економіки, наголосила на інноваційному шляху, який для нашої країни, з огляду на її потенціал, є не тільки реальним, але й фактично

єдиним у сучасних умовах переходу розвинених країн світу від економіки індустріального типу до постіндустріальної економіки, це дослідження набуває більшої актуальності. Забезпечення конкурентноздатності економіки та досягнення успіху Україною на інноваційному шляху її розвитку вже неможливе без ґрунтовного осмислення сучасного стану такого впливового чинника економіки, як інтелектуальна власність. На нашу думку, ця сфера і далі привертатиме до себе увагу людей різного віку.

Держава має опікуватися також питанням створення необхідних умов для збереження й зміцнення свого інтелектуального потенціалу, а також пошуку шляхів його якісного розвитку. Створення таких механізмів, розроблення стратегій та відповідних норм права може бути наступним або окремим дослідженням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435–IV, станом на 1 січня 2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792–XII, станом на 1 жовтня 2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
3. Чомахашвілі О.Ш. Дитина та її права інтелектуальної власності / О.Ш. Чомахашвілі // Місце дитини в українському суспільстві: збірник матеріалів міждисциплінарної конференції. – К.: «МП Леся», 2016. – С. 72–76.
4. ДП «Український інститут інтелектуальної власності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uipv.org/>.